

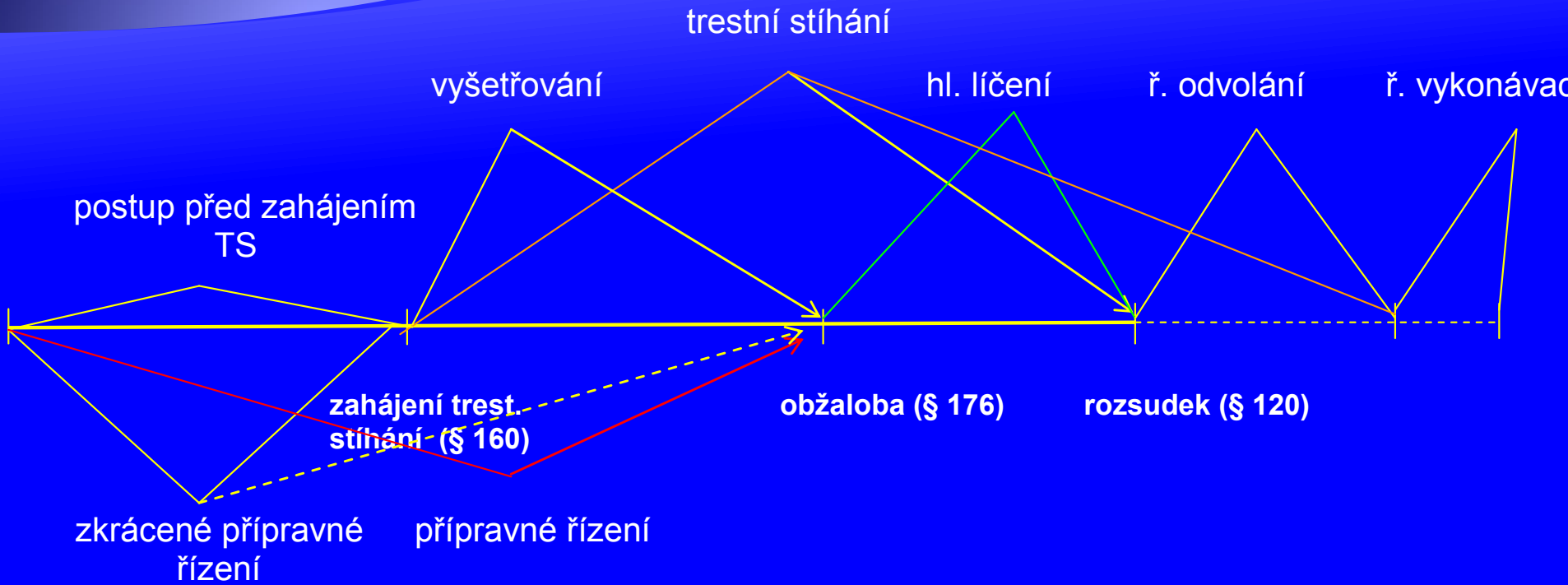
Přednáška pro VIII. jarní semestr magisterského studia

OBVINĚNÝ, OBHÁJCE, POŠKOZENÝ A DALŠÍ OSOBY

Prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc.

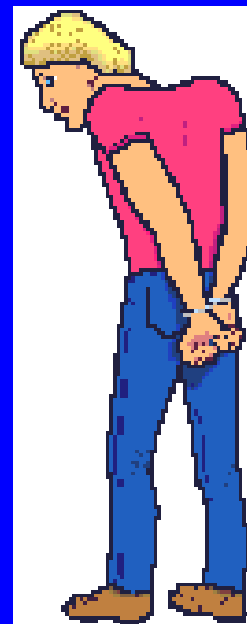
13. 3. 2012

Schéma průběhu trestního řízení podle českého trestního řádu

Podezřelý

- **zadržaná osoba** (§ 76 odst.1 tr. ř.)
- **osoba, které bylo sděleno podezření ve zkráceném přípravném řízení** (§ 179b odst. 3 tr. ř.)
- **práva podezřelého**

Obviněný

- definice:
 - **obviněným je osoba, proti které bylo zahájeno trestní stíhání** (§ 160 odst. 1 tr. ř.)
- **poučovací povinnost** orgánů činných v trestním řízení
- musí jí být **oznámeno**, pro jaký trestný čin je stíhána
- má **právo vyjádřit se** ke všem skutečnostem, které se jí kladou za vinu a k důkazům o nich
- nemá povinnost vypovídat
- má **právo na tlumočníka** (může používat mateřského jazyka)
- má **právo uvádět** okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě, činit návrhy a podávat žádosti
- může podávat **opravné prostředky**
- po podání obžaloby má **právo být přítomen** při projednávání věci

Spolupracující obviněný (§ 178a)

- Jen u **zvláště závažného zločinu**
- Státní zástupce v obžalobě označí obviněného za spolupracujícího, pokud jsou současně splněny tyto podmínky:
 - **obviněný oznámí SZ skutečnosti**, způsobilé významně přispět k **objasnění zločinu** spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny, nebo které pomohou **zabránit dokonání** takového zločinu, a **zaváže se podat jak v přípravném řízení, tak i v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď o těchto skutečnostech**,
 - **Obviněný se dozná k činu**, pro který je stíhán, přičemž nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho doznání bylo učiněno svobodně, vážně a určitě, a
 - **Obviněný prohlásí, že souhlasí** s tím, aby byl označen jako **spolupracující obviněný**.
 - **Státní zástupce považuje označení obviněného za spolupracujícího za potřebné** vzhledem k povaze TČ, k jehož objasnění se obviněný zavázal, a to i s přihlédnutím k TČ uvedenému v doznání obviněného, k osobě obviněného a k okolnostem případu, zejména zda a jakým způsobem se obviněný podílel na spáchání TČ, k jehož objasnění se zavázal a jaké následky svým jednáním způsobil.

Obhájce

- definice:
 - obhájce poskytuje obviněnému potřebnou právní pomoc, účelně využívá k hájení jeho zájmů prostředky a způsoby obhajoby uvedené v zákoně, zejména dbá na to, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu zmírňují a tím přispívají ke správnému a spravedlivému rozhodnutí ve věci (z. č. 85/1996 Sb., o advokacii)
- obhájcem v **trestním řízení** může být **jen advokát**
- **advokát** a **obhájce** v trestním řízení
- obhájce vystupuje jménem svého klienta, pokud nejde o úkony trestního řízení, které se vztahují k jeho vlastním právům a povinnostem (uplatnění odměny advokáta)

- činí za obviněného **návrhy, žádosti, opravné prostředky**
- má **právo nahlížet do spisů**
- může se **účastnit vyšetřovacích úkonů**
- může **mluvit s obviněným**, jenž je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody bez přítomnosti třetí osoby
- řada dalších procesních oprávnění (klást otázky vyslychaným osobám, vést výslech, právo na závěrečnou řeč, doručují se mu písemnosti, vyrozumívá se o úkonech...)
- **nutná obhajoba**
- **obhájce zvolený a ustanovený**
 - rozlišovacím znakem je způsob, kterým je obhájce pověřen vykonávat obhajobu

Jiné osoby s obhajovacími právy

- **osoby jednající jménem obviněného** (zákonný zástupce obviněného – rodič, osvojitel, poručník, kolizní opatrovník, opatrovník)
- **osoby jednající jménem vlastním** (zejm. osoby obviněnému blízké – příbuzní v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel a druh)
- **orgán sociálně právní ochrany dětí**

Poškozený

➤ Vznik a vývoj institutu poškozeného v trestním řízení

- trestní řád z roku 1873 předpokládal existenci **soukromého účastníka** (tzv. vedlejší procesní strana, vybavená žalobním právem)
- řízení o nároku poškozeného bylo již tehdy označováno jako **adhezní**
- současný institut poškozeného vznikl na základě ustanovení § 48 trestního řádu z roku 1950.

Český trestní řád č. 141/1961 Sb. přiznal obdobně jako trestní řády z roku 1950 a 1956 výlučné žalobní právo jen státnímu orgánu v postavení veřejného žalobce, i když určitá kategorie poškozených může zabránit zahájení trestního stíhání nebo jeho pokračování.

- **Novela** (zák. 181/2011 Sb.)
- **Definice:**
 - **Poškozeným je ten (fyzická nebo právnická osoba), komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil** (§ 43 odst. 1 tr. ř.)
- definice poškozeného **není totožná** s pojmem „oběť“
- oprávnění poškozeného nemůže vykonávat ten, kdo je v trestním řízení stíhán jako spoluobviněný (§ 44 odst. 1 tr. ř.)
- poškozeným může být jak fyzická tak právnická osoba

Znaky:

- **Škodou** podle § 43 odst.1 tr. ř. se rozumí majetková škoda **nebo nemajetková újma, nebo ten na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.**
- **Majetková škoda** je škoda, kterou došlo ke zmenšení nebo úbytku majetku poškozeného a kterou lze vyjádřit v penězích.
- **Nemajetková újma**
 - **Škodou na zdraví** se rozumí ztráta na výdělku, bolesti a ztížení společenského uplatnění, jakož i úhrada nákladů spojených s léčením, resp. v případě úmrtí náklady spojené s pohřbem.
 - **Morální škoda** může vzniknout v souvislosti se spácháním trestných činů proti pořádku ve věcech veřejných nebo trestných činů proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství.
 - **Jinou škodou** mohou být například náklady spojené s právním zastoupením
- **Bezdůvodné obohacení**

Práva poškozeného

- Poškozený má především právo činit **návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se** hlavního líčení a veřejného zasedání, konaného o odvolání, a před skončením řízení se **k věci vyjádřit**. Poškozený, jemuž náleží nárok na náhradu škody způsobené trestným činem, je oprávněn také **navrhnout**, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost **nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu**, jež mu byla trestným činem způsobena, nebo **vydat bezdůvodné obohacení**, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal. Takový návrh je třeba učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování (§ 43 odst. 3 tr. ř.).

Vliv poškozeného na průběh trestního řízení

- § 163 – Trestní stíhání se souhlasem poškozeného

Trestní řád rozlišuje mezi dvěma skupinami poškozených:

- **poškozený, který může žádat náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení** a navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku obžalovanému povinnost nahradit škodu nebo vydat bezdůvodné obohacení uložil (§ 43 odst. 3 tr. ř.). Tento poškozený má kromě všeobecně stanovených práv podle ustanovení § 43 odst.1 tr. ř. právo být **subjektem adhezního řízení**, to znamená právo uplatnit své nároky přímo v trestním řízení. Bude se jednat zejména o poškozeného, jemuž trestným činem vznikla újma na zdraví nebo majetková škoda.
- **poškozený, jenž není subjektem adhezního řízení.** Tomuto poškozenému v podstatě náleží jen procesní oprávnění podle § 43 odst.1 tr. ř. Půjde zejména o poškozeného, jemuž trestným činem byla způsobena morální nebo jiná škoda.

- ◆ Za poškozeného se **nepovažuje ten**, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak **vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele** nebo **její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem**.
- ◆ Možnost uplatnění práv mimořádně vysokého počtu poškozených prostřednictvím **společného zmocněnce**, kterého si zvolí. Společný zmocněnec vykonává práva poškozených, které zastupuje, včetně uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení.

Zajištění nároku poškozeného

- Obvinění se často pokoušejí zbavit se majetku a navzdory konečnému rozhodnutí soudu, kterým přizná nárok na náhradu škody, tak může dojít ke zmaření nebo ztížení jejího uspokojení. Proto trestní řád obsahuje ustanovení o zajištění nároku poškozeného (§ 47 - § 49 tr. ř.).

Poškozený a odklony

- Významným nástrojem uspokojení poškozeného jsou ustanovení trestního řádu o některých tzv. odklonech, tedy o podmíněném zastavení trestního stíhání (§ 307 – § 308 tr. ř.) a narovnání (§ 309 - § 314 tr. ř.).

Poškozený a konečné rozhodnutí

- Pravomocný rozsudek, kterým byl poškozenému přiznán nárok na náhradu škody, má povahu **exekučního titulu** podle předpisů občanského práva.
- Proti rozsudku, v neprospěch obžalovaného, může podat poškozený, jenž uplatnil nárok na náhradu škody **nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení**, odvolání. Může tak učinit však jen proti výroku o povinnosti k náhradě škody, **nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení** (§ 247 odst. 1 tr. ř.).

Zúčastněná osoba

- **Vznik a vývoj institutu zúčastněné osoby v trestním řízení**
 - starší právní úpravy až do r. 1950 ustanovení o zúčastněné osobě neobsahovaly
- definice:
 - **Zúčastněná osoba je ten, jehož věc byla zabrána** (§ 42 odst. 1 tr. ř., § 73 tr. zák.) **nebo podle návrhu být zabrána má.**
 - je **stranou v řízení** (§ 12 odst. 6 tr. ř.)
 - jde o osobu **odlišnou od obviněného**

Práva zúčastněné osoby

- Zúčastněná osoba má především právo nahlížet do spisů, s výjimkou protokolu o hlasování a osobních údajů svědka (§ 55 odst. 2 tr. ř.), činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí (§ 65 odst. 1 tr. ř.).

Zákonný zástupce a zmocněnec poškozeného a zúčastněné osoby

- Poškozený a zúčastněná osoba mohou být v trestním řízení zastoupeni.

Jsou nějaké otázky???